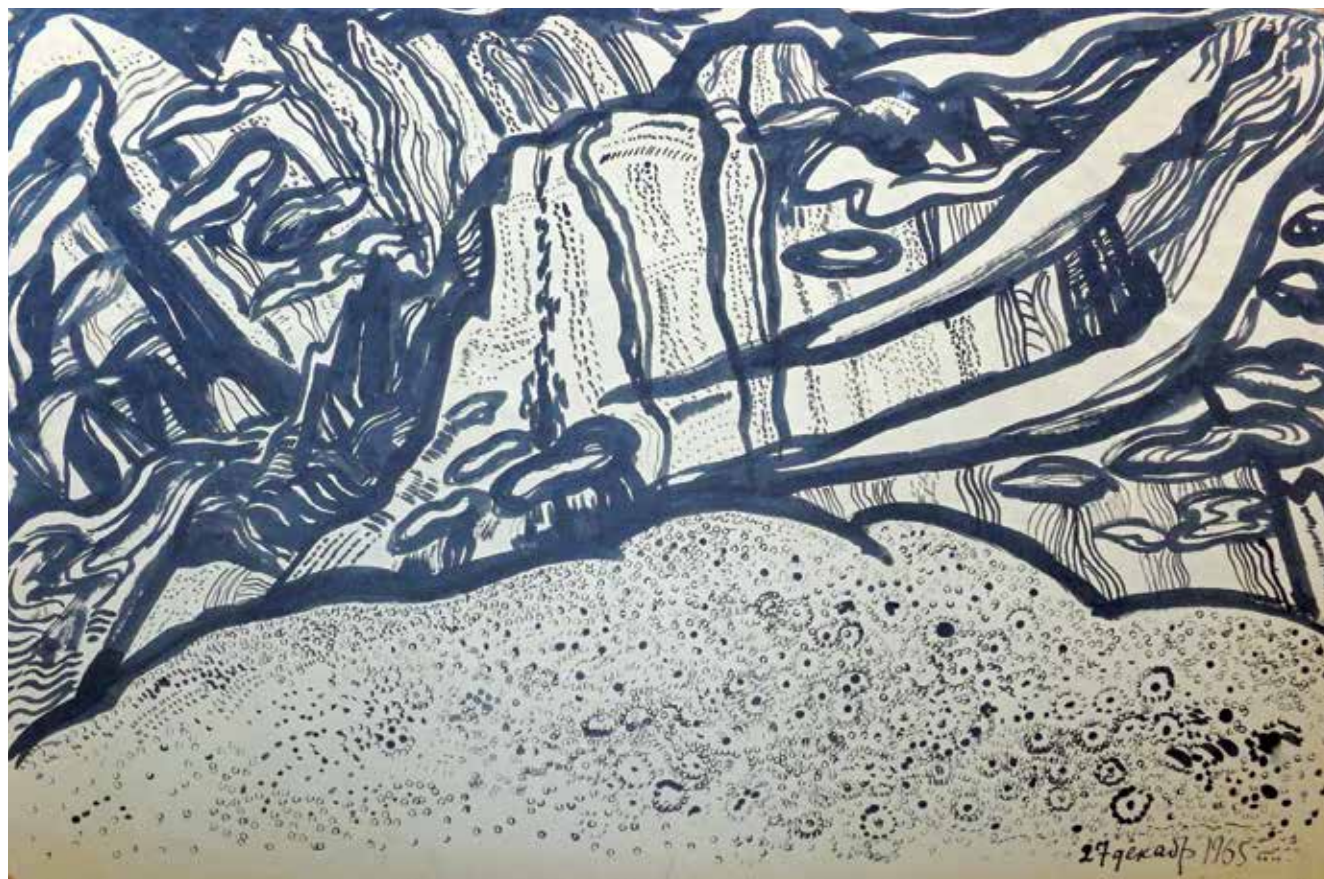

První výstava ázerbájdžánského malíře v Evropě

PRVNÍ NOBELOVA CENA ZA LITERATURU, ZEMĚ, KDE BYL POPRVÉ NALEZEN STAROVĚKÝ ZLATÝ DŮL, ČLOVĚK, KTERÝ JAKO PRVNÍ VSTOUPIL NA MĚSÍC - JMÉNA PRŮKOPNÍKŮ, AŽ UŽ JE JEJICH ČINNOST JAKÁKOLIV, SI VE VĚTŠINĚ PŘÍPADŮ PAMATUJEME NEJLÉPE. EXISTUJÍ VŠAK I TAKOVÉ OSOBNOSTI, KTERÉ JSOU PRŮKOPNÍKY V NĚKOLIKA SFÉRÁCH.

Hory (papír, tužka, tuš)

Materiály o výstavě S. Bahlulzadeho byly publikovány v českém tisku.

Jedním z takových výrazných a vynikajících lidí byl ázerbájdžánský národní umělec a laureát Státní ceny Sattar Bahlulzade. Jméno Sattara Bahlulzadeho (1909-1974), zakladatele žánru lyrické krajinomalby v ázerbájdžánském výtvarném umění, je známo nejenom ve vlasti, ale i daleko za jejími hranicemi. Bahlulzade byl jedním z mála umělců, který byl opravdovým mistrem jak v grafice, tak v malbě. Umělec vytvořil svými plátny jedinečný, jemu vlastní neopakovatelný styl.

Málokdo však ví, že Bahlulzademu patří ještě jedno prvenství. Sattar Bahlulzade byl prvním ázerbájdžánským výtvarným umělcem, jehož díla byla vystavena v Evropě. A byla to právě Praha, hlavní město Československa, kde se v roce 1966 uskutečnila výstava jeho prací.

Je nutno uvést, že výstava uměleckých děl Sattara Bahlulzadeho v Evropě nebyla žádná náhoda. Žák jednoho z nejstarších ázerbájdžánských výtvarníků Azima Azimzade S. Bahlulzade začal na jeho radu v roce 1933 studovat na Moskevském státním institutu výtvarných umění V. I. Surikova. Mezi Sattarovy učitele, kteří působili na fakultě grafiky, patřili V. A. Favorskij a L. A. Bruni. „Když nás po uplynutí řady let Bahlulzade překvapoval svými nejjemnějšími kresbami – krajinkami, my všichni, obdivovatelé jeho talentu, jsme vnímali bezmeznou lásku ázerbájdžánského umělce k velikému Favorskému, k jeho vrcholné grafice...“ (1). Ve třetím ročníku studia Sattar přešel na fakultu malířské tvorby do ateliéru profesora G. M. Šegala.

Ačkoliv byl Bahlulzade známější jako malíř a jeho malířská plátna se těší velké oblibě, je grafika nedílnou

Sattar Bahlul-Zade

a podstatnou částí jeho tvorby a v Praze byly vystaveny právě jeho grafické práce.

Zajímavé byly také okolnosti spojené s uspořádáním výstavy. V roce 1965 totiž přijela z Československa do Baku skupina uměnovědců. Navštívili řadu galerií, uměleckých ateliérů a nebylo tedy divu, že se seznámili i se Sattarem Bahlulzadem. V jeho uměleckém ateliéru jim ukázali jeho obrazy – olejomalby. Nicméně při odchodu z ateliéru zcela náhodou zahlédli umělcovy grafické práce. Musím podotknout, že v uvedené době v SSSR a zemích socialistického tábora vládł žánr socialistického realismu, malířská díla propagující sovětský životní styl. Českoslovenští umělci byli nadšeni bohatstvím, pestrostí a neobvyklostí Sattarovy grafiky a bez ohledu na všechny potíže charakteristické pro toto období se ujali organizace výstavy v Československu. I přesto, že příprava výstavy vyžadovala mimořádné úsilí, podařilo se jim daný slib splnit. Zahájení výstavy Sattara Bahlulzadeho v Praze bylo stanoveno na září roku 1966.

S. Bahlulzade odjel do Prahy se svým blízkým přítelem, národním umělcem Ázerbájdžánu Torgulem Narimanbekovem. V rozhovoru s autorkou článku Narimanbekov vzpomínal na okolnosti uspořádání výstavy: „Byla to ohromná událost, v té době byl

Národní umělec Ázerbájdžánu S. Bahlulzade s českými uměnovědci, Baku, 1965

Ovoce (papír, tužka, tuš)

v Sovětském svazu totalitní režim a všechno bylo složité. Pamatuji si, jak Sattar řezal rákosová stébla a tuší jimi kreslil na papír. Byl schopen udělat za den 10 – 15 takových listů. Jsem toho svědek. Nepřikládal žádnou důležitost tomu, že pojedou do Prahy, Paříže, měl zkrátka potřebu kreslit všechny krajiny Ázerbájdžánu. Tehdy byla v Československu skupina nejvýznamnějších uměnovědců, kteří žili v Praze. Oni nějak tak chtěli, aby sovětské umění překročilo hranice. Nebylo nijak možné protlačit do Evropy pokrokové, novátorské umění, které bylo, existovalo. Odsud se ven nepouštělo. A když přijeli, uviděli v ateliéru Sattarovy práce. Úplně je tím omráčil, nejvíce však obdivuhodnými grafickými pracemi na papíře. Tehdy, když jim to ukazoval, jednoduše žasli, byli nadšeni, viděli takovéto práce u Van Gogha, ale takové bohatství, takový tvůrčí zdroj uviděli poprvé. Říkali, chceme z těch děl uspořádat výstavu v Praze; oni sami toho dosáhli přes vládu, aby tu výstavu mohli vzít tam, do Prahy, přes Svaz výtvarných umělců SSSR. Tam ta expozice sehrála velkou roli při otevření Sovětské kultury. Byli tam prostě a jednoduše ohromeni, říkali, objevilo se tam nějaké pokrokové umění, mají takové svobodné a zdatné výtvarníky, je třeba to ukázat v Evropě, celému světu, aby se o tom vědělo.“ (2)

Květy ve dvoře (papír, tužka, tuš)

Otevření výstavy, natolik významné nejen pro ázerbájdžánské umění, ale i pro umění celého Sovětského svazu, se konalo 13. září 1966.

Uměnovědec Paša Gadžijev napsal: „Byla to vzrušující událost. A nejenom pro samotného Sattara, který ostatně byl pro svou neobyčejnou skromnost dalek toho, aby byl opojen svým úspěchem, ale i pro celý umělecký tým republiky. Byla to první osobní výstava ázerbájdžánského sovětského výtvarného umělce v Evropě. Umělec věnoval jednotlivé grafické listy z této pro nás významné expozice Pražskému muzeu výtvarných umění“ (3).

Výstava se uskutečnila v Praze v umělecké galerii „U Řečických“. Galerie je dodnes v provozu a nachází se v jedné z nejstarších pražských ulic – ve Vodičkově ulici. Ulice klesá od Novoměstské radnice a končí uprostřed Václavského náměstí. Vodičkovu ulici, známou svými starobylými domy ve stylu moderny, tvoří jakoby dvě části, které představují různá období. Věž Novoměstské radnice se svými renesančními štíty a několik nejbližších domů s barokními prvky jakoby se více shodovaly se Starým Městem, středověkým feudalismem. Níže pod křížovatkou začínají účelové praktické stavby, začíná kapitalismus. Galerie, organicky začleněná do ulice, je známa výstavami umělců a fotografií neobvyklých stylů a směrů.

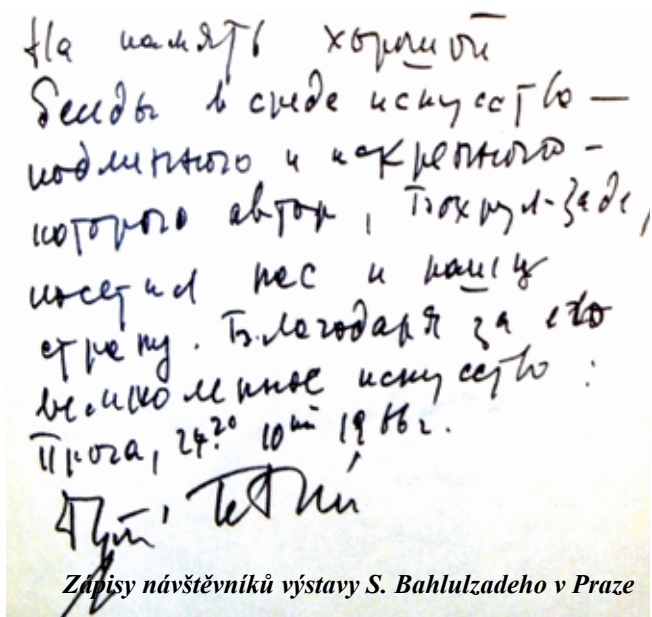

Materiály o výstavě S. Bahlulzadeho byly publikovány v českém tisku.

25. srp. 1966 a n
(sup ara) / 94. 1966

Praha, kresba S. Bahlulzade

Zápis návštěvníků výstavy S. Bahlulzadeho v Praze

Umělcova grafická díla se věnovala několika tématům. Hlavním tématem grafických prací je příroda rodného Ázerbájdžánu. Grafiky s motivy krajiny vytvořené bizarním způsobem z linií, čárek a skvrnek nesou názvy jako „Morušové stromy“, „Vesnice Bilgjach“, „Guba“, „Mohutný strom“, „Nachičevan“, „Krajina s cypřišem“, „Hory a oblaka“, „Ptačí království“ a vyjadřují nedozírnou krásu a rozmanitost ázerbájdžánské přírody. Krajinná grafika Sattara Bahlulzadeho je vyjádřením uměleckých schopností spojených s vnímavým pozorováním, emotivitou a uměním dokonale improvizovat. Velkou část umělcových prací krajinné grafiky tvoří definitivně ukončená umělecká díla, malou část pak skici budoucích malířských děl. Rozmanité jsou i techniky použité při tvorbě krajinné grafiky – u grafiky „Horské pásmo a stromy“ je použita technika šrafování, „Guba“ je nakreslena spirálami, „Horské lesy“ a „Na Apšeroně“ tečkovanou technikou.

Uměnovědci vyzdvihovali uvolněný styl umělcevy tvorby, který však umělci nebránil vyjádřit vnitřní harmonii rozmanitých krajinných objektů.

Dalším originálním tématem umělcových grafických prací bylo téma tvorby vynikajícího ázerbájdžánského básníka středověku Muhammada Füzulihho a jeho velké epické básně „Lejli a Medžnun“. Nesčetné básníkovy portréty, postavy Lejli a Medžnuna jsou neobyklé svou kompozicí a právě tyto černobílé grafiky nejlépe vyjadřují lyričnost Füzulihho poezie.

Samostatnou skupinu Bahlulzadeho výtvarných prací tvořila grafická zátiší. „Ovoce“, „Keramika a ovoce“, „Granátová jablka na mořském pozadí“, „Květy a ovoce“ a „Granátová jablka a kdoule“ patří k jeho nejlepším dílům. Granátová jablka v popředí zátiší jsou zobrazena silnými čarami, ovoce na větvích v pozadí jemnými

obrysovými liniemi. Toto zobrazení umožňuje vnímat objem zobrazených předmětů. Na zátiších jsou zobrazeny věci denní potřeby, které umělec používal v domácnosti, a dnes je lze vidět v domě-muzeu S. Bahlulzadeho ve vsi Amirdžany nedaleko Baku. Mezi nimi upoutávají pozornost měděné poháry, talíře s orientálními vzory, šátek s lidovými ornamenty.

Sattar Bahlulzade používal při své grafické tvorbě pero, rákos, kreslil tuší, tužkou a později fixy. Jeho grafické dědictví obsahuje práce počínaje malými kresbičkami a skicami až po grafické listy velkých rozměrů.

Výstava grafických prací měla velkou odezvu, „byla to potěšitelná událost v uměleckém životě celé republiky“ (4). V souvislosti s výstavou byl vydán i umělcův katalog v českém jazyce. Úvodní článek pod názvem „Byl to nádherný den jižního slunce...“ napsal známý český uměnovědec Jindřich Chalupecký.

Plakát pražské výstavy, fotografie umělce v pražských novinách „Práce“ a další dokumenty té doby jsou dnes pečlivě uloženy u umělcovy rodiny. Jedním z cenných dokumentů vztahujících se k pražské výstavě je umělcův deník z roku 1966. Sattar Bahlulzade si totiž počínaje studentskými léty psal s přestávkami deníky. V denících psal o svých uměleckých spolupracovnících,

Oznámení o výstavě grafických prací S. Bahlulzadeho, Praha, 1966

Stromy (papír, tužka, tuš)

o setkáních s uměleckými osobnostmi, o problémech, na něž narážel, jinde zase analyzoval ten či onen svůj obraz, zapisoval si svoje názory na umění, umělce, tvorbu, někdy si na stránkách deníků kreslil skici, náčrtky ke svým obrazům.

Na jedné ze stránek deníku z roku 1966 načrtl malíř černým perem pohled na Prahu. V tomto deníku je také poznámka napsaná rusky uměnovědcem Jiřím Šetlíkem: „V upomínku na krásnou besedu v prostředí obklopeném uměním – originálním a upřímným – jehož autor, Bahlulzade, navštívil nás a naši zemi. Děkuji za jeho skvělé umění. V Praze 24.20 – 10 – 1966“ (5). Za pozornost stojí, že Jiří Šetlík byl v 50. a 60. letech vedoucím depozitáře sbírek moderního umění Národní galerie v Praze, přednášel na Akademii výtvarných umění a byl také organizátorem a aktivním členem umělecké skupiny UB 12.

Výstava trvala až do 6. listopadu a vzbudila zájem nejen Pražanů, ale i hostů z jiných zemí.

Kontakty Sattara Bahlulzadeho s českými výtvarnými umělci pokračovaly i po skončení výstavy. Zachoval se dopis, který napsal Jiří Šetlík 17. prosince téhož roku: „Velmi rádi vzpomínáme na Váš pobyt v Praze a budeme doufat, že i ve Vás zanechal dobrý dojem.“ V dopise také informuje umělce o recenzích na jeho výstavu, které byly uveřejněny v časopisech.

Nelze neuvést, že ještě za života Sattara Bahlulzadeho se konaly i osobní výstavy jeho malířských děl. Další výstava jeho grafických prací se konala v Moskvě v roce 1977, již po umělcově smrti.

Vklad Sattara Bahlulzadeho do světového umění a umění Ázerbájdžánu je nedocenitelný. Umělcovy osobní výstavy se konaly v Moskvě, New Yorku, Bonnu, Londýně, Istanbulu, Paříži, Tbilisi, Taškentu, Minsku, Jaltě a v dalších světových městech. 34. zasedání Generální konference UNESCO rozhodlo připomenout si v letech 2008 – 2009 stoleté výročí umělce Sattara Bahlulzadeho. V této souvislosti se konaly akce nejenom v Ázerbájdžánu, ale i za jeho hranicemi, včetně ústředí organizace UNESCO v Paříži. ♦

Literatura

1. Искусство, рожденное революцией. Баку, 1981, с.125.
2. Из интервью Т.Нариманбекова автору статьи. Баку, 2007 год.
3. Гаджиев П.А. Саттар Бахлулзаде. М., 1977, с.3
4. Насиуев Р.А. Заманин бойлары. Баки, 1979, с.15.
5. Дневник С.Бахлулзаде. 10 июля 1973 г. (Рукопись)